

ELHUYAR anaiak

Elhuyar Kultur Taldea

Lotsa apur batez bada ere, Euskal Herriak zientziaren eta ezagumendu zientifikoaren garapenari ekarpen baliotsu gutxi egin diola aitortu beharra dugu euskaldunok. Zientziaren ortze zabalean berezko distira izan duten euskal izarrak urriak izan dira eta hauen artean, argitasun nabariaz, *Juan Jose eta Fausto Elhuyar eta Zubize* kokatu behar dira.

Logroñoan jaiotako bi «euskaldun» hauek duela berrehun urte, 1783.ean alegia, une hartan astiro handitzen ari zen elementu kimi-koen zerrendari izen berri bat erantsi zioten, wolframioa.

Nahiz eta, esan bezala, *Fausto* eta *Juan Jose* Logroñoan jaio bi arrazoi funtsezko daude haren burua euskalduntzat jotzeko. Alde bate-
tik, gurasoak euskaldunak zituzten; aita, *Juan* izenekoa Hasparren-
go *Elizalde* baserrikoa eta ama, *Ursula*, Donibane Lohitzungo Gran-
txanenekoa. *Juan*, kirurjilaria lanbidez, bere lanbideen jorrazera Lo-
groñora higitu zen *Ursula*-rekin batera 1753. urtean. Bertan *Juan Jose*
(1754), *Fausto* (1755) eta *Maria Lorenza* (1758) jaio ziren.

Bestalde, eta bigarrenez, beren bizitzaren garai oparoena Euskal Herriarekin, Bergarako Erret Mintegiarekin hain zuzen, lotuta dago. Bertako irakasle izanik, wolframioaren isolaketa egin zuten, alde ba-
tetik eta bestetik *Real Sociedad Vascongada de Amigos del Pais* delakoaren partaide izan ziren.

Garai hartan ohigabekoa zen kezketak sakon eta zabala izan zen *Elhuyar* anaien ondorengo lanen zutabe eta oinarri. Bere aitak bul-
tzatu eta sortu zuen, era berean, zientziarako zaletasuna. *Juan Elhu-*

yar ezpairik gabe, ikusmira zabal bezain zuhurreko pertsonaia izan zen, eta ez zuen erreparorik jarri bere semeei egokia ikusten zuen hezketa emateko.

Elhuyar-tarrak, Oionen (Araba) egin zituzten lehen ikasketak, dirudienez, hortik Logroño-ko Jesuiten Ikastetxera pasa zirela. Adina izan zutenean, aitak, esfortzu ekonomiko ikaragarria eginez, Pariserara igorri zituen beren ikasketa zientifikoak zabal zituzten. Ikasketak hauen kostu ekonomiko handia dela eta, kirurjilari baten poltsikorako bederen, beka moduko laguntzaren bat izan zutela anaiok pensatzen da, *Real Sociedad*-ek emandakoa agian..

Parisko klaseak (1773-1777) ederki eta egokiro aprobetxatu zituzten *Elhuyar*-tarrek irakasle ospetsuengana joanez. Bertan, alde batekin, orduko zientzilari famatuenetarikoekin, *D'Arcet eta Rouelle* eta bestekin, *Antonio de Munibe*, *Peñafloridako Kontea*-ren semea eta *Francisco Xabier de Egia*, *Narroseko Markes*-aren semearekin jarri ziren harremanetan. Bi azkeneko hauen bidez, *Juan Jose* eta *Fausto*, *Real Sociedad Vascongada de Amigos del Pais*-ko partaide izendatu zituzten, Irakasle Bazkide gisa 1778.etik aurrera.

Parisetik, eta elkartearen beka batekin *Freiber*-era joan ziren bertako *Mea-Eskola*-n ikasketak zabaltzera. 1781. urterarte *Abraham Werker*, *Carpentier*, *Rechster*, *Ubern*, *Klotseh* eta *Gelter* irakasle ospetsuen klasetara joan ziren.

1781. urtearen erdialdera bi anaiak aldendu egin ziren, *Fausto* Bergarara itzuli zen bertako *Erret Mintegiko Mea-Eskola*-ko katedra hartzera eta *Juan Jose* ikasketak sakondu asmoz *Uppsala*-ko (Suezia) unibertsitatera abiatu zen. *Juan Jose*ek, *Uppsalan Bergman* irakasle famatuaren ahotik azido tungstikoaren berri izan zuen eta bertan bururatu zitzaion, dudarik gabe, hauen osagai metalikoaren isolatzearen ideia eta asmoa.

1782.eko Urrian, *Juan Jose* Bergarara itzuli zen eta bere anai *Fausto*-rekin batera, honek egokiro prestatuta zeukan laborategian, azido tungstikoaren osagai metalikoaren isolaketara lotu zitzaion, eta lortu ere! Isolaketaren berri 1783.eko *Extractos de las juntas generales abreviadas por la Real Sociedad Vascongada de los Amigos del Pais en la ciudad de Vitoria por setiembre de 1783* delakoan ematen da argira.

Zientziari ekarpen handi hau egin ondoren bi anaion bizia alden-
du egin zen. Honela, 1784. urtean *Juan Jose*, Cadiz-en, untziratu zen

Nueva Granada-tako bidea hartuz. Amerikan Meategi-inspektore ibili ondoren 1790.ean Bogota-n hil egin zen.

Fausto, denbora luzeagoz jarraitu bazuen Bergaran laister, 1785ean, Europan zehar ikasketa-bidaia bat egin ondoren Ameriketara egiten da. Nueva España, Meategiko Zuzendari Orokorra izan ondoren 1821. urtean Madrilera joan zen bertan Injineru-Eskolako zuzendari izateko eta 1823.ean hiltzeko.

Hau da era laburrez esukaldun ospetsu hauen bizia. Wolframioaren aurkikuntzaz ezagunak badira ere askoren ustetan wolframioaren isolaketa baino askoz garrantzitsuagoa da hura burututako metodo zientifikoaren egiten duten erabilpena. *Elhuyar*-tarrek garatu zuten wolframiorako bidea metodo zientifikoaren adibide oparoa omen da.

Izan bitez biok, bada, euskal zientzilari eta ikerlarien helburu eta ispilu.

E.K.E.